

Είδη της χλωρίδας και της πανίδας στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου Βορείων Σποράδων

Πρόλογος

Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου Βορείων Σποράδων (Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.) που θεσμοθετήθηκε το 1992, αποτελεί το πρώτο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο της Ελλάδας και τη μεγαλύτερη προστατευμένη θαλάσσια περιοχή στην Ευρώπη.

Οι προστατευόμενες περιοχές αποτελούν ίσως τη σημαντικότερη προσπάθεια μας, για να κληρονομήσουν τα παιδιά μας ένα καλύτερο περιβάλλον. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση θα πρέπει να αποτελεί βασική προτεραιότητα ενός Φορέα Διαχείρισης και να θεωρείται ως μέσο μεταφοράς των αξιών που πρεσβεύουν οι Προστατευόμενες Περιοχές στις μελλοντικές γενιές.

Η έκδοση του εγχειριδίου αυτού, στοχεύει να συμβάλει θετικά στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση τόσο των σχολικών ομάδων που επισκέπτονται την Αλόννησο, όσο και των μαθητών των σχολείων της Αλοννήσου. Το εγχειρίδιο μπορεί να βοηθήσει στην υλοποίηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης καθώς η πληροφορία που περιέχεται σε αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί δημιουργικά από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς τους. Επίσης, έχει ως στόχο την γνωριμία και άλλων ενδιαφερομένων με τα είδη της χλωρίδας και της πανίδας που βρίσκονται στα χερσαία οικοσυστήματα του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ. Επίσης, μπορεί να αποτελέσει ιδανικό βοήθημα για τους περιπατητές, που στις περιηγήσεις τους στα μονοπάτια της περιοχής, αναζητούν επιπλέον γνώση σχετικά με τα φυτικά και ζωικά είδη.

Στόχος του Φορέα Διαχείρισης του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ. είναι να ενημερώσει να αναδείξει και να συμβάλει στην αξιοποίηση του συγκριτικού πλεονεκτήματός αυτής της θαλάσσιας προστατευόμενης περιοχής, την ύπαρξη δηλαδή σε αυτή φυσικών περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και οικολογικής σημασίας, καθώς και σημαντικών ειδών της χλωρίδας και της πανίδας. Η διαχείριση της περιοχής αυτής θα πρέπει να στοχεύει στην υλοποίηση των στόχων δημιουργίας της με την ταυτόχρονη όμως διεύρυνση της κοινωνικής αποδοχής του θεσμού στην περιοχή και την ανάδειξη καινοτόμων και πιλοτικών εφαρμογών οικoανάπτυξης.

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε όλοι ότι η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, δε θα πρέπει να στοχεύει στη δημιουργία ενός κλειστού χώρου και στην απαγόρευση της οποιασδήποτε ανθρώπινης δραστηριότητας σε όλη την έκτασή τους. Ο χαρακτηρισμός της περιοχής ως προστατευόμενης δε θα πρέπει να οδηγεί την περιοχή σε αποκλεισμό και περιορισμό της οικονομικής της ανάπτυξης. Αντίθετα, θα πρέπει να αποτελεί βάση για την περαιτέρω ανάπτυξή της σύμφωνα με τις αρχές της αειφορίας και της βιωσιμότητας.

Ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου
Χρήστος Νεοφύτου
Καθηγητής Τμήματος Γεωπονίας Ιχθυολογίας
& Υδάτινου Περιβάλλοντος,
Σχολή Γεωπονικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

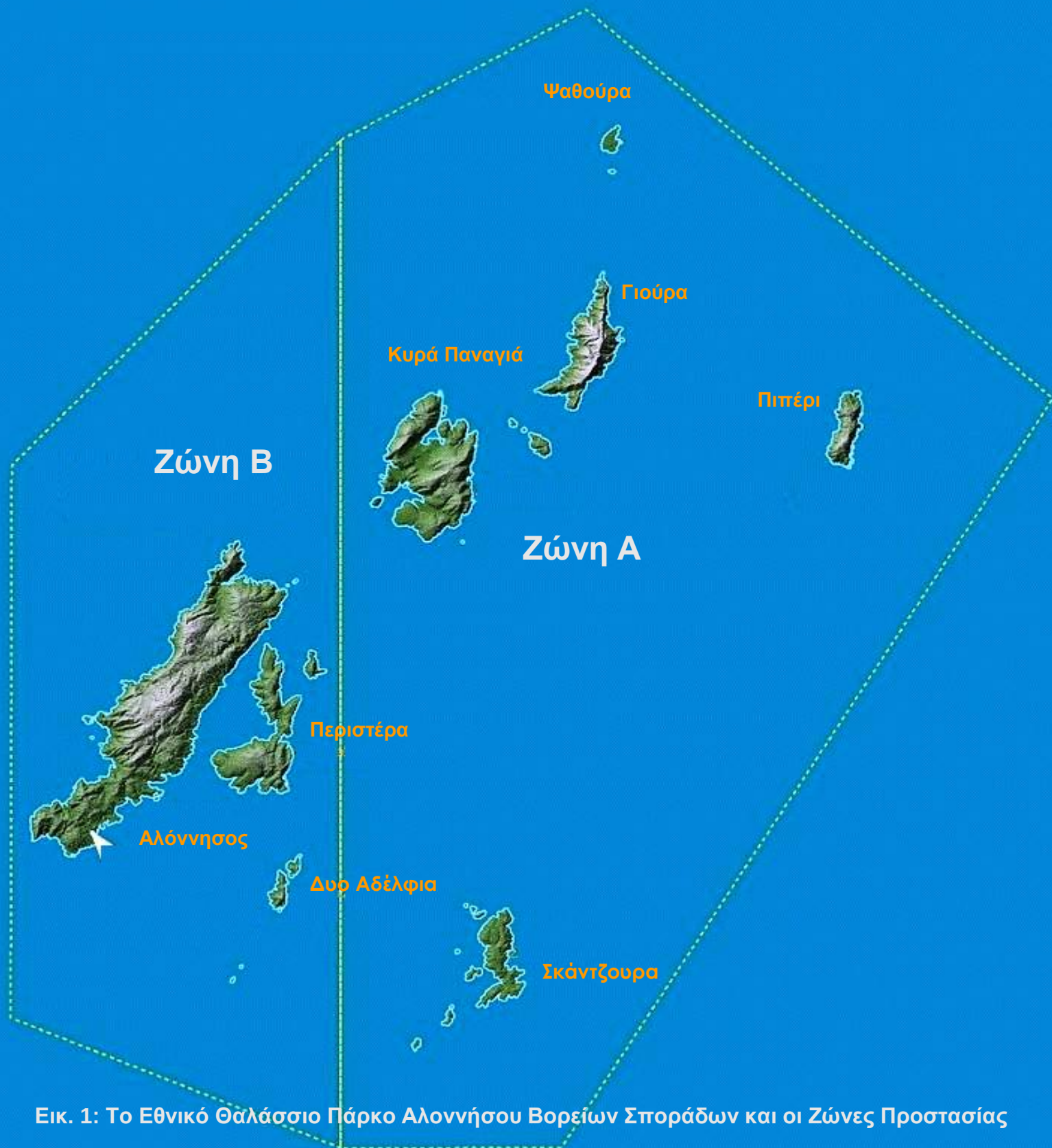
Ευχαριστούμε θερμά φίλους και συνεργάτες για το φωτογραφικό υλικό που μας παρείχαν. Τον κ. Δημήτριο Μιχαλάκη (κρόκο και κρασπεδοχελώνα), τον εθελοντή κ. Indra de Castro (καπουστίνo και αίγαγρο), τον κ. Ιωάννη Βλάικο (άρκευθο και κοκορεβιθιά). Επίσης ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης που μας παρείχε από το Φωτογραφικό του αρχείο τις φωτογραφίες: Αβλέφαρος _65519 © Φωτ. αρχείο Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κρήτης/ Τριχάς Αποστόλης, Λαφίτης_86135 © Φωτ. αρχείο Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κρήτης/ Αβραμάκης Μανώλης και Σπιτόφιδo_59795 © Φωτ. αρχείο Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κρήτης/Τριχάς Αποστόλης. Η συμβολή τους στην έκδοση του εγχειριδίου ήταν ιδιαίτερα πολύτιμη.

Έκδοση του Φορέα Διαχείρισης του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Υπεύθυνος Έκδοσης: Καθηγητής Χρήστος Νεοφύτου Πρόεδρος Δ.Σ. Φορέα Διαχείρισης

Επιμέλεια έκδοσης: Ρίκα Μπίσα, Γιώργος Μπαλαμπέκος, Βασίλης Κουρούτος

Η έκδοση του εγχειριδίου υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ II του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, με τίτλο: **Ευαισθητοποίηση - Ενημέρωση για το θαλάσσιο θηλαστικό *Monachus monachus*.**

Εικ. 1: Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου Βορείων Σποράδων και οι Ζώνες Προστασίας

Σύντομη παρουσίαση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Αλοννήσου Βορείων Σποράδων

Σε αυτό το εγχειρίδιο περιγράφονται ορισμένα από τα είδη της χλωρίδας και της πανίδας που ο καθένας μας μπορεί να συναντήσει στα χερσαία μέρη του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Αλοννήσου Βορείων Σποράδων (Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.), το οποίο βρίσκεται στο νομό Μαγνησίας.

Το χερσαίο οικοσύστημα του Πάρκου περιλαμβάνει τα νησιά Αλόννησο, Περιστέρα, Δύο Αδέλφια, Λεχούσα, Σκά-ντζουρα, Κυρά Παναγιά, Γιούρα, Πιπέρι, Ψαθούρα και άλλες 20 μικρότερες βραχονησίδες. Η γεωγραφική απομόνωση των νησιών αυτών, η ιδιαίτερη μορφολογία τους, ο περιορισμένος βαθμός ανθρώπινης παρέμβασης και η άριστη κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, καθιστούν το τοπίο και τις χερσαίες περιοχές του Πάρκου, ιδανικό καταφύγιο για πολλά σπάνια και απειλούμενα με εξαφάνιση είδη της άγριας χλωρίδας και πανίδας.

Ζωνοποίηση του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Η βασική οργάνωση του Πάρκου συνίσταται στο χωρισμό του σε δυο κύριες ζώνες προστασίας (Εικ. 1).

- Στη Ζώνη Α', ισχύουν ιδιαίτερες ρυθμίσεις σε επιμέρους περιοχές ανάλογα με την κρισιμότητα, τη μοναδικότητα και τη φυσικότητά τους.
- Στη Ζώνη Β', εντάσσονται τα νησιά Αλόννησος, Περιστέρα, Λεχούσα, Μικρό και Μεγάλο Αδέλφι. Στη Ζώνη αυτή ισχύει χαμηλότερος βαθμός προστασίας σε σχέση με την Α' Ζώνη.

Τα νησιά της Α' Ζώνης

Πιπέρι

Αποτελεί τον πυρήνα του ΕΘΠΑΒΣ και δεν επιτρέπεται η προσέγγιση σε αυτό σε απόσταση μικρότερη των τριών ναυτικών μιλίων από την ξηρά. Το νησί έχει έκταση 5 Km² και το μεγαλύτερο υψόμετρο είναι στα 350m. Σε αυτό το νησί βρίσκονται τα πιο αξιόλογα ενδιαιτήματα της μεσογειακής φώκιας (*Monachus monachus*), του μαυροπετρίτη (*Falco eleonora*) και της ενδημικής σαύρας της Σκύρου (*Podarcis gaigeae*).

Γιούρα

Στα Γιούρα συναντάται η υψηλότερη κορφή του Θαλάσσιου Πάρκου με υψόμετρο 570m. Το νησί έχει έκταση 14 Km². Σε αυτό ζει το ένα σπάνιο είδος αγριοκάτσικου *Capra aegagrus* var. *dorcas*.

Κυρά Παναγιά

Το νησί έχει έκταση 24,3 Km², η μεγαλύτερη κορυφή έχει ύψος 260m, και ανήκει στην Ιερά Μονή Μεγίστης Λαύρας. Η παλιά ονομασία του νησιού ήταν Πελαγονήσι και ανήκε στον αυτοκράτορα Νικηφόρο Φωκά. Στη συνέχεια αγοράστηκε από τον Άγιο Αθανάσιο.

Σκάντζουρα

Το νησί έχει συνολική έκταση 7,7 Km². Η αρχαία ονομασία του ήταν Σκάνδιρα και έχουν ανασκαφεί ευρήματα από την ελληνιστική εποχή. Στα ήπιας κλίσης βράχια φωλιάζει ο Αιγαιόγλαρος (*Larus audouinii*).

Ψαθούρα

Είναι το βορειότερο νησί του Θαλασσίου Πάρκου και η προέλευσή του είναι ηφαιστειογενής. Έχει υψόμετρο μόλις 12 m. Στο αμμοθινικό οικοσύστημα της Ψαθούρας φύεται και το ενδημικό κρινάκι της θάλασσας (*Pancratium maritimum*), η μαγκούτα (*Ferula communis*) και πολλά άλλα είδη.

Τα νησιά της Β' Ζώνης

Αλόνησος

Το μοναδικό νησί που κατοικείται στην περιοχή του Θαλασσίου Πάρκου (2700 κάτοικοι). Έχει έκταση 62 Km² και υψόμετρο 476 m. Παρόλα αυτά στο νησί υπάρχουν λίγοι οικισμοί περιτριγυρισμένοι από δάση πεύκων και γαλαζοπράσινα νερά. Τα σημαντικότερα όρη του νησιού από βορά προς νότο είναι ο Φρουρός (315 m), το Κουβούλι (475 m), οι Βαθιές Γούρνες (456 m), η Κορφούλα (348 m), το Βουνό (259 m), και ο Καλόβολος (325 m). Τα σημαντικότερα ρέματα εποχιακής ροής είναι βόρεια το Τραγόρεμα, ανατολικά της Καστανιάς, του Σχοινά, και το Κιούπι, και δυτικά το ρέμα του Γελαδάρη.

Το έτος 1965 συνέβηκε ένας ισχυρός σεισμός που προκάλεσε πολλές ζημιές στο Παλιό Χωριό. Οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να κατέβουν προς την παραθαλάσσια περιοχή που βρίσκεται το λιμανάκι Πατητήρι, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ο σημερινός οικισμός.

Περιστέρα

Το νησί βρίσκεται ανατολικά της Αλοννήσου και περιμετρικά της ενάλιας περιοχής του έχουν εντοπιστεί πολλά ναυάγια. Το πιο σημαντικό ίσως από αυτά είναι εκείνο που βρέθηκε στη θέση «Πεθαμένος» και ανέτρεψε όλες τις επιστημονικές απόψεις σχετικά με τις ναυπηγικές ικανότητες των αρχαίων Ελλήνων. Από τα ευρήματα του συγκεκριμένου ναυαγίου διαπιστώθηκε ότι οι πρόγονοί μας μπορούσαν να κατασκευάζουν πλοία ικανά να μεταφέρουν φορτίο μεγαλύτερο των 110 τόνων.

Α. Δένδρα και θάμνοι

Μεγάλη ποικιλία δένδρων και θάμνων φύονται στα διαφορετικά νησιά του Θαλασσίου Πάρκου, σχηματίζοντας διαφορετικούς τύπους ενδιαιτημάτων. Τα πιο χαρακτηριστικά χερσαία ενδιαιτήματα στο πάρκο αυτό, στα οποία φύονται τα είδη που περιγράφονται στη συνέχεια, είναι τα ακόλουθα:

- Πευκοδάση

Στο νότιο τμήμα της Αλοννήσου και στο Πιπέρι συναντάται ένας χαρακτηριστικός τύπος δασικού οικοσυστήματος, στο οποίο κυριαρχεί ένα είδος κωνοφόρου, η χαλέπιος πεύκη (*Pinus halepensis*). Η χαλέπιος πεύκη αποτελεί είδος της Ανατολικής Μεσογείου. Τα δάση χαλεπίου εμφανίζονται σε παραθαλάσσιες περιοχές με ασβεστολιθικά ή αμμώδη εδάφη.

- Μακκία βλάστηση

Η μακκία είναι ένας ιδιαίτερα διαδεδομένος τύπος οικοσυστήματος στη χερσαία περιοχή του Θαλασσίου Πάρκου. Η προέλευση του όρου, είναι από τη γαλλική λέξη *maquis* που σημαίνει πουρνάρι. Η βλάστηση σε ένα μακκί οικοσύστημα αποτελείται από υψηλούς θάμνους και ξηρόφιλα δένδρα με φύλλα αειθαλή σκληρόφυλλα και γενικά πολύ πυκνά ώστε να γίνεται αδιαπέραστη.

Οι θάμνοι έχουν βαθιές ρίζες για να αντλούν το απαραίτητο νερό και μικρά δερματώδη φύλλα για να περιορίζουν τη διαπνοή το καλοκαίρι όταν η ξηρασία γίνεται έντονη.

- Φρύγανα

Τα φρύγανα είναι χαμηλές θαμνώδεις διαπλάσεις στις οποίες κυριαρχούν χαμηλοί θάμνοι που χαρακτηρίζονται από εποχιακό διμορφισμό. Με τον όρο αυτό δηλώνεται η διαφορετική μορφή που παρουσιάζουν τα φυτά αυτά το χειμώνα και το καλοκαίρι ως αποτέλεσμα της προσαρμογής τους στην καλοκαιρινή ξηρασία.

Αποτελούν πολύ σημαντικά οικοσυστήματα, διότι τα είδη που φύονται σε αυτά συγκρατούν το λίγο χώμα γύρω τους και επομένως συμβάλλουν στη διατήρηση της καλής κατάστασης του οικοσυστήματος.

Χαλέπιος Πεύκη (*Pinus halepensis*)

Το δέντρο αυτό φτάνει σε ύψους 10-30 m και είναι πολύ ανθεκτικό στη ζέστη και στην ξηρασία. Ανήκει στην οικογένεια Pinaceae. Ο κορμός του δέντρου συνήθως είναι στρεβλός. Η κόμη στα δέντρα μεγάλης ηλικίας είναι πλατιά και ακανόνιστη. Ο φλοιός στην αρχή είναι λείος, γυαλιστερός και σταχτόλευκος αλλά αργότερα σχηματίζει ξηρόφλοιο (χονδρές φλούδες από ξυλώδες υλικό) με επιμήκεις σχισμές και αποκτά καστανοκόκκινο χρώμα. Τα φύλλα είναι βελονοειδή. Οι κώνοι έχουν σχήμα ωοειδές και φέρουν μίσχο. Συναντάται σε όλα τα μεγάλα νησιά του Θαλάσσιου Πάρκου σε συστάδες ή μεμονωμένα άτομα. Παλαιότερα χρησιμοποιούνταν για το ρετσίνι. Απειλείται κυρίως από τις πυρκαγιές.

Αειθαλές Σφενδάμι (*Acer sempervirens*)

Το αειθαλές σφενδάμι είναι μικρό δένδρο της οικογένειας Aceraceae. Είναι το μοναδικό σφενδάμι στην Ελλάδα που διατηρεί τα φύλλα του όλο το χρόνο, τα οποία είναι σκληρά, δερματώδη, μικρά, με λοβούς αλλά ορισμένες φορές είναι σχεδόν ακέραια και εμφανίζουν ποικιλομορφία, ακόμα και στο ίδιο το δένδρο. Ανθίζει τον Απρίλιο και τα άνθη του είναι κιτρινοπράσινα. Ο καρπός του έχει χρώμα πορφυρό και πτερυγιοφόρο κάρυο. Στο Θαλάσσιο Πάρκο εντοπίζεται στις πιο υγρές περιοχές των νησιών Κυρά Παναγιά και Αλόννησος.

Άρκευθος (*Juniperus phoenicea*)

Πρόκειται για θάμνο ή μικρό δένδρο που ανήκει στην οικογένεια Cupressaceae. Φθάνει σε ύψους μέχρι 8 m. Ο κορμός είναι ίσιος και η κόμη του δένδρου είναι πλατιά. Τα φύλλα του είναι σαν μικρά, ωοειδή, επάλληλα λέπια που σκεπάζουν τελείως τους βλαστούς. Ο καρπός είναι σφαιρικός με χρώμα καστανό. Φύεται σε ξερές αμμώδεις και βραχώδεις παράκτιες περιοχές με ασβεστολιθικό υπόστρωμα. Ο άρκευθος καλύπτει το 85% περίπου της έκτασης του νησιού Σκάντζουρα. Το φυτό αυτό δεν είναι κτηνοτροφικό και καίγεται δύσκολα.

Αγριελιά (*Olea europaea*)

Είναι δέντρο ύψους έως 20 m με πλατιά κόμη. Ανήκει στην οικογένεια Oleaceae. Ο φλοιός στην αρχή είναι λείος, σταχτοπράσινος, ενώ αργότερα σχηματίζει ξηρόφλοιο με σκουρότερο χρώμα. Τα φύλλα είναι σχεδόν δισκοειδή, λογχοειδή και στην κάτω επιφάνεια έχουν χρώμα ασημί. Τα άνθη είναι μικρά, κιτρινόλευκα και βγαίνουν σε πυκνά μπουκέτα. Εξαπλώνεται στις παραμεσόγειες χώρες, κοντά στις ακτές και στην Ελλάδα απαντάται στην παραλιακή, λοφώδη και υποορεινή περιοχή (ευμεσογειακή ζώνη). Η αγριελιά δέχεται μεγάλη πίεση από την κτηνοτροφία και από τον εμβολιασμό της σε ήμερο δένδρο για τη δημιουργία ελαιώνων. Απαντάται σχεδόν σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Φιλλύκι (*Phillyrea media*)

Το φιλλύκι ανήκει στην οικογένεια Oleaceae. Είναι αιθαλής θάμνος που φθάνει σε ύψους περίπου τα 5 m. Έχει ισχυρά και πυκνά κλαδιά. Κάνει φύλλα ομοιόμορφα, ελλειπτικά και μικρά των οποίων οι άκρες είναι λειόχειλες ή ελαφρώς οδοντωτές. Τα άνθη είναι μικρά, έχουν χρώμα πρασινωπό ή κίτρινο και βρίσκονται στις μασχάλες των φύλλων. Οι καρποί του είναι μικρές, σφαιρικές δρύπτες με χρώμα μπλε-μαύρο. Αναπτύσσεται στις πιο υγρές δυτικές πλαγιές του νησιού της Αλοννήσου καθώς και σε άλλα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Κουμαριά (*Arbutus unedo*)

Αιθαλής θάμνος που ανήκει στην οικογένεια Ericaceae. Έχει φύλλα ανοιχτοπράσινα, λογχοειδή, ελαφρώς οδοντωτά στην περιφέρεια. Τα άνθη είναι λευκά ή ρόδινα, κωδωνοειδή, σε πυκνές ταξιανθίες και ανθίζουν το φθινόπωρο. Οι καρποί της είναι κόκκινοι, σφαιρικοί, πολύ γευστικοί από τους οποίους παράγεται πολύ καλής ποιότητας τσίπουρο. Η κουμαριά χρησιμοποιείται ως αιμοστατικό και λιθοθριπτικό (των λίθων των νεφρών), ενώ τα φύλλα της έχουν διουρητικές ιδιότητες. Συναντάται σε υγρές περιοχές του Πάρκου και αποτελεί τόπο φωλεοποίησης των στρουθιόμορφων πτηνών. Απαντάται σχεδόν σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Πουρνάρι (*Quercus coccifera*)

Το πουρνάρι είναι θάμνος με ύψος μέχρι τα 2 m. Σε περιοχές που δεν υπάρχουν αιγοπρόβατα μπορεί να αναπτυχθεί και γίνεται μεγάλο δένδρο (10-15 m). Ανήκει στην οικογένεια Fagaceae. Έχει πυκνά κλαδιά και φύλλα άφθονα, ωοειδή, σκληρά, χνουδωτά, αγκαθωτά, σκουροπράσινα και από τις δύο πλευρές, με μήκος 1,5-4 cm. Η περιφέρεια του φύλλου φέρει κυματοειδείς κολπώσεις ή δόντια αγκαθωτά, αλλά μπορεί να είναι και λεία. Οι νεαροί βλαστοί καταναλώνονται έντονα από τα κατσίκια, ενώ από τον άνθρωπο χρησιμοποιείται κυρίως ως καυσόξυλο. Απαντάται σχεδόν σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Αριά (*Quercus ilex*)

Αείφυλλο σκληρόφυλλο δένδρο ύψους 5-20 m που ανήκει στην οικογένεια Fagaceae. Έχει φύλλα μικρά (3-8 cm), λειόχειλα ή οδοντωτά που έχουν χρώμα σκούρο πράσινο στην επάνω επιφάνεια και ανοιχτό πράσινο στην κάτω. Οι καρποί είναι ωοειδείς επιμήκεις με ανοιχτό καστανό χρώμα και μεγάλο κύπελλο. Είναι δένδρο μακρόβιο και μπορεί να ζήσει πάνω από 1.000 χρόνια. Στην Αλόννησο καλύπτει περίπου το 1/3 της έκτασης στο κέντρο του νησιού σχηματίζοντας συμπαγείς συστάδες και φύεται σχεδόν σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Μυρτιά (*Myrtus communis*)

Ο πολύκλαδος αυτός θάμνος απαντάται σε παραμεσογειακές περιοχές με το ύψος του να φτάνει μέχρι και τα 5m. Ανήκει στην οικογένεια Myrtaceae. Τα φύλλα είναι ωοειδή ή λογχοειδή, λεία, σκουροπράσινα και γυαλιστερά. Τα άνθη είναι μονήρη, εύοσμα, λευκά, που βγαίνουν στις μασχάλες των φύλλων, έχουν πέντε σέπαλα, πέντε λευκά πέταλα και πολλούς στήμονες. Οι καρποί είναι ράγες, μικροί, σφαιρικοί, λευκού ή μαύρου-κυανομελανού χρώματος. Στην αρχαιότητα χρησιμοποιήθηκε για πλήθος νοσημάτων. Ο Ιπποκράτης χρησιμοποίησε το αιθέριο έλαιο της μυρτιάς σε λιποθυμίες, πόνους των αυτιών, υστερία και πόνους της μήτρας. Στην Αλόννησο τη χρησιμοποιούσαν παλαιότερα για τον αρωματισμό του πόσιμου νερού. Συναντάται επίσης στα νησιά Ψαθούρα και Κυρά Παναγιά.

Σχίνος (*Pistacia lentiscus*)

Είναι αειθαλής ρητινοφόρος θάμνος ή δενδρύλλιο με ύψος 1 -7 m. Ανήκει στην οικογένεια Anacardiaceae. Αναπτύσσεται ακόμη και σε άγονα και ξηρά εδάφη αλλά σε ηλιόλουστες θέσεις. Είναι φυτό δίοικο, με σύνθετα φύλλα που φέρουν φυλλάρια των οποίων η επιφάνεια είναι δερματώδης, στιλπνή και βαθυπράσινη. Οι καρποί είναι μικροί με χρώμα κόκκινο, ενώ μετά την ωρίμανση γίνονται μαύροι. Ο Ιπποκράτης θεωρούσε το σχίνο φάρμακο για γυναικολογικές παθήσεις (έλκη τραχήλου) και κατά της υστερίας. Η ρητίνη του (και κυρίως της ποικιλίας από την οποία παράγεται η μαστίχα της Χίου) θεωρήθηκε από το Διοσκουρίδη ως φάρμακο για το στομάχι. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Κοκορεβιθιά (*Pistacia terebinthus*)

Είναι φυλλοβόλος θάμνος και καμιά φορά μικρό δέντρο με ύψος έως 10 m. Ανήκει στην οικογένεια Anacardiaceae. Πρέπει να φτάσει στην ηλικία των 7 έως 10 ετών για να κάνει καρπό και χωρίζεται σε αρσενικό και θηλυκό. Καρπούς κάνουν μόνο τα θηλυκά που ανθίζουν μεταξύ Μάρτη και Απρίλη κάθε χρόνο. Στην Ελλάδα το συναντάμε στις παραλιακές και στις θερμότερες λοφώδεις και υποορεινές περιοχές. Από τους νεαρούς βλαστούς της κοκορεβιθιάς παράγονται τα τσιτσίραβλα.

Λαδανιά (*Cistus incanus-creticus*)

Είναι χαμηλός θάμνος, ύψους μέχρι 1m. Ανήκει στην οικογένεια Cistaceae. Τα φύλλα είναι αντίθετα, ωοειδή ή ελλειψοειδή και τριχωτά. Τα άνθη έχουν διάμετρο 3-5 cm και εμφανίζονται συνήθως μεμονωμένα. Τα σέπαλα είναι ανόμοια, με τα δύο εξωτερικά να είναι πολύ πλατύτερα από τα δύο εσωτερικά. Πρόκειται για κτηνοτροφικό φυτό που αντέχει στη βόσκηση, ενώ η ρητίνη που παράγεται από τη λαδανιά χρησιμοποιείται στην αρωματοποιεία (λάδανο). Μάλιστα θεωρείται ότι το "Μύρο" της Βίβλου είναι το λάδανο και επίσης ότι αποτελεί ένα από τα 40 συστατικά που απαιτούνται για την παρασκευή του Αγίου Μύρου. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ. εκτός από τα Σκάντζουρα.

Θυμάρι (*Coridothymus capitatus*)

Πολυετής θάμνος που ανήκει στην οικογένεια Lamiaceae. Φτάνει σε ύψους τα 50 cm και έχει χαρακτηριστική έντονη οσμή που μοιάζει με εκείνη της ρίγανης. Έχει βλαστό δυνατό, όρθιο, τετραγωνικό, με μικρό χνούδι. Τα φύλλα του είναι μικρά, γραμμοειδή, χωρίς μίσχο και έχουν μήκος 1-10 mm. Τα άνθη είναι μικρά, ροδόχρωμα και η περίοδος ανθοφορίας διαρκεί από το Μάιο μέχρι τον Ιούλιο. Το θυμάρι είναι από τα πλέον δημοφιλή αρωματικά φυτά και χρησιμοποιείται ως αντισηπτικό, απολυμαντικό, κατευναστικό στη βρογχίτιδα και στον ισχυρό βήχα, βοηθητικό για αναπνευστικά προβλήματα και σε περιπτώσεις γρίπης. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Ασφάκα (*Phlomis fruticosa*)

Το είδος αυτό ανήκει στην οικογένεια Lamiaceae και απαντάται σε βραχώδεις πλαγιές, συνήθως πάνω σε ασβεστολιθικό υπόθεμα. Καλύπτεται από γκριζωπό τρίχωμα και φθάνει σε ύψος μέχρι 1,5 m. Τα φύλλα του έχουν το σχήμα καρδιάς με χρώμα υπόλευκο, είναι χνουδάτα και βελούδινα στην αφή. Ανθίζει την Άνοιξη και τα άνθη του είναι κίτρινα. Όμως είναι ένα από τα είδη από τα οποία οι μέλισσες δεν μπορούν να πάρουν το χυμό των λουλουδιών τους. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Ρείκι (*Erica manipuliflora*)

Το ρείκι είναι μικρός φρυγανώδης θάμνος που ανήκει στην οικογένεια Ericaceae. Το ύψος του φυτού αυτού φτάνει μέχρι τα 80 cm. Έχει βλαστό όρθιο, απλωτό με πολλά κλαδιά και ξυλώδη βάση. Από τη βάση του ορθώνονται πολυάριθμα κλαδιά που φέρουν μικρά και γραμμοειδή φύλλα σε σπονδύλους. Τα άνθη του είναι πολλά, μικρά, κωδωνοειδή, ρόδινα σε μακριές ταξιανθίες που ανθίζουν το φθινόπωρο. Αποτελεί άριστο μελισσοτροφικό φυτό και το ρεικόμελο θεωρείται το καλύτερο μέλι. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Β. Αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά

Ο άνθρωπος ανέκαθεν ανέτρεχε στη φύση για να καλύψει τις διατροφικές του ανάγκες και χρησιμοποιούσε πολλά είδη φυτών με σκοπό τη ίαση και τη θεραπεία πολλών ασθενειών.

Αν ανατρέξουμε στην Αρχαία Ελληνική Ιστορία, θα δούμε πως οι πρόγονοί μας χρησιμοποιούσαν πολλά φυτικά είδη για διάφορα προβλήματα υγείας. Μερικές γραπτές αναφορές που μας αποκαλύπτουν καθημερινά μυστικά των Αρχαίων Ελλήνων και τη σχέση τους με τα φυτά, προέρχονται από τα Ομηρικά έπη, τις συστηματικές καταγραφές του Θεόφραστου, του Ιπποκράτη και του Διοσκουρίδη στο έργο του «Περί ύλης ιατρικής».

Ονομάζουμε αρωματικά και φαρμακευτικά όλα εκείνα τα φυτά που έχουν δραστικές ουσίες και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη θεραπεία διάφορων ασθενειών, την αρωματοποίηση, την παρασκευή καλλυντικών και στη μαγειρική.

Κρίταμο (*Crithmum maritimum*)

Το κρίταμο φυτρώνει σε βραχώδεις ακτές του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ. Τα φύλλα είναι λεία, επιμήκη, σαρκώδη και έχουν χρώμα ανοιχτό πράσινο. Ο βλαστός και τα φύλλα αναδίδουν ευχάριστη οσμή. Τα άνθη του είναι κιτρινοπράσινα και σχηματίζουν σκιάδιο (αποτελούνται από 8-36 ακτίνες). Οι σπόροι του μοιάζουν με το κριθάρι και γι'αυτό ονομάζεται και «κρίθμον». Χρησιμοποιείται ως διουρητικό από τα χρόνια του Ιπποκράτη (4ος αι. π.Χ.) μέχρι τις μέρες μας. Είναι βρώσιμο είδος και χρησιμοποιείται στην Αλόννησο σε σαλάτες. Γίνεται επίσης τουρσί μέσα σε ξύδι και άλμη. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Πικραλίδα (*Taraxacum officinale*)

Πολυετές αυτοφυές φυτό που απαντάται σε όλη την Ελλάδα και φτάνει τα 25 cm ύψος. Ανήκει στην οικογένεια Asteraceae. Τα φύλλα του είναι οδοντωτά, ανόμοια μεταξύ τους και τα άνθη του είναι μικρά, οδοντωτά και έχουν χρυσαφένιο χρώμα. Λόγω του ότι περιέχει μεταλλικά στοιχεία, ποικιλία βιταμινών, καροτενοειδή, τερπένια και άλλες ενώσεις, αποτελεί σημαντικό βρώσιμο και φαρμακευτικό είδος. Οι πικραλίδες συλλέγονται από το χειμώνα μέχρι την άνοιξη και τρώγονται ωμές σε σαλάτες ή βραστές. Είναι χαρακτηριστικό ότι παλαιότερα το είδος αυτό έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιβίωση των Αλοννησιωτών. Έχει ισχυρή διουρητική δράση και μειώνει την ποσότητα των υγρών μέσα στο σώμα. Τα φύλλα της είναι πλούσια σε κάλιο. Η ρίζα και τα φύλλα της χρησιμοποιούνται για την πρόληψη αλλά και την καταπολέμηση της πέτρας στη χολή. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Κάπαρη (*Capparis orientalis*)

Ατριχος θάμνος ο οποίος μπορεί να φθάσει σε μεγάλες διαστάσεις στις σκιασμένες περιοχές. Ανήκει στην οικογένεια Capparaceae. Έχει διακλαδώσεις σκούρες πράσινες με μήκος μεγαλύτερο από 3 m και οι ενδιάμεσοι κόμβοι έχουν μήκος 20-70 mm. Τα φύλλα της κάπαρης είναι σκούρα πράσινα, στρογγυλευμένα ή ελαφρώς οβάλ και κάπως σαρκώδη. Ο καρπός της κάπαρης χρησιμοποιείται κυρίως στη μαγειρική ενώ η ρίζα της χρησιμοποιείται κατά της αρτηριοσκλήρωσης. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Φασκομηλιά (*Salvia fruticosa*)

Ο πολυετής αυτός θάμνος, που ανήκει στην οικογένεια Lamiaceae, έχει πολυάριθμα κλαδιά και φθάνει σε ύψος το μισό μέτρο. Τα φύλλα του είναι επιμήκη, παχιά, χνουδωτά με λευκοπράσινο χρώμα. Τα άνθη είναι μοβ και ανθίζουν από τον Μάιο ως τον Ιούνιο. Φύεται κυρίως σε ξηρές και πετρώδεις περιοχές του πάρκου. Το φασκόμηλο με τη μορφή αφεψήματος είναι ιδανικό για τη θεραπευτική του στόματος σε περίπτωση τραυματισμών, φαρυγγίτιδας αλλά και κατά της ουλίτιδας. Χρησιμοποιείται, επίσης, κατά του πυρετού και για την τόνωση της κυκλοφορίας του αίματος και της πέψης.

Αγιόκλημα (*Lonicera carpifolium*)

Είναι αυτοφυής αειθαλής θάμνος που φτάνει σε ύψος 1,5-2 m. Ανήκει στην οικογένεια Caprifoliaceae. Έχει ωοειδή φύλλα. Τα εύοσμα άνθη του έχουν χρώμα υπόλευκο ως λευκοκίτρινο και περιέχουν αιθέριο έλαιο που χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία. Η περίοδος ανθοφορίας διαρκεί από τον Ιούνιο ως τον Αύγουστο. Οι καρποί του έχουν χρώμα πορτοκαλί και έχουν τοξικές ιδιότητες. Είναι φυτό καλλωπιστικό, φαρμακευτικό και μελισσοτροφικό. Τα χρήσιμα μέρη του αγιοκλήματος είναι τα εναέρια τμήματα που

περιέχουν φυτική κόλλα, σαλικυλικό οξύ, γλυκοζίδιο και ιμβερτίνη. Τα άνθη του θεωρούνται αντι-σθματικά και χρησιμοποιούνται ευρέως κατά του πυρετού, κυρίως των θερινών μηνών. Τα φύλλα είναι κατάλληλα για γαργάρες και οι καρποί ως διουρητικοί και αντικαταρροϊκοί. Τα άνθη συλλέγονται όταν αρχίσουν να ανοίγουν, ενώ τα φύλλα σε όλη τη διάρκεια της βλάστησης. Ωστόσο, θα πρέπει να χρησιμοποιείται προσεκτικά και με επιφύλαξη, λόγω της υψηλής τοξικότητάς τους.

Υπερικό το διάτρητο (*Hypericum perforatum*)

Το φυτό είναι κοινώς γνωστό ως βαλσαμόχορτο ή Βότανο του Αϊ-Γιάννη. Είναι πολυετής πόα με βλαστό όρθιο, ισχυρό, πολύκλαδο με ύψος που κυμαίνεται από 10-100 cm. Ανήκει στην οικογένεια Hypericaceae. Τα φύλλα του είναι αντίθετα, μικρά, επιμήκη, ωοειδή, σχεδόν άμισχα, με πολυάριθμα, μεγάλα, διαφανή στίγματα. Τα άνθη είναι κίτρινα ως κιτρινόχρυσα, ακτινόμορφα, διγενή και έχουν πολλούς στήμονες. Στα πέταλα είναι ορατά αρκετά μαύρα στίγματα. Αυτά τα μαύρα στίγματα είναι λυσιγενείς εκκριτικές κοιλότητες, οι οποίες περιέχουν υπερικίνη. Η υπερικίνη είναι μια ένωση με πολλές θεραπευτικές ιδιότητες, ενώ υπάρχουν πολλές άλλες ενώσεις στα άνθη και στα φύλλα του φυτού αυτού και

η χρήση του στην ιατρική είναι πολλαπλή. Χρησιμοποιείται σαν αντισπασμωδικό και βελτιωτικό της ποιότητας του ύπνου σε αϋπνίες. Η υπερικίνη έχει αντι-ιική δράση έναντι ρετροϊών, όπως ο ιός της γρίπης και του έρπητα. Εξωτερικά χρησιμοποιείται σαν άριστο επουλωτικό σε πληγές και εγκαύματα πρώτου βαθμού. Άλλη μεγάλη χρήση του φυτού αυτού είναι η συμβολή του στη θεραπεία του AIDS.

Μολόχα (*Malva sylvestris*)

Η μολόχα είναι διετής ή πολυετής πόα η οποία φυτρώνει μόνη της σε όλη την Ελλάδα. Ανήκει στην οικογένεια Malvaceae. Οι βλαστοί της είναι κυλινδρικοί, πολύκλαδοι, τα φύλλα της λοβώδη, παλαμοειδή και τα άνθη της με 5 μεγάλα πέταλα, χρώματος ροζ-μωβ με σκούρες γραμμές σαν νεύρα. Η περίοδος της ανθοφορίας της είναι από την άνοιξη μέχρι το φθινόπωρο. Η μολόχα χρησιμοποιείται σε αρκετά φαρμακευτικά σκευάσματα. Από τη ρίζα της παράγονται αλοιφές και καταπλάσματα για πληγές, εγκαύματα και εξανθήματα. Χρησιμοποιείται επίσης ως μαλακτικό, καταπραϋντικό και αντιβηχικό, αλλά και για την αντιμετώπιση παθήσεων του πεπτικού και του ουροποιητικού συστήματος (περιπτώσεις κολικού, κυστίτιδας, γαστρίτιδας) και εντερικών διαταραχών.

Κρόκος (*Crocus sp.*)

Ανήκει στην οικογένεια Iridaceae και στην κατηγορία των τριπλοειδών φυτών, πράγμα που σημαίνει ότι είναι στείρο και δεν μπορεί να αναπαραχθεί εγγενώς. Ο μόνος τρόπος για την αναπαραγωγή του είναι μέσω της διάσπασης και σποράς των βολβών. Χρησιμοποιείται στη μαγειρική και θεωρείται ότι έχει πολλές ευεργετικές ιδιότητες (αντιοξειδωτική, αντιθρομβωτική και αντικαρκινική δράση, βελτιώνει την εγκεφαλική λειτουργία και ιδιαίτερα τη μνήμη). Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Ρίγανη η νησιώτικη (*Origanum onites*)

Η ρίγανη αποτελεί συγγενικό είδος με το θυμάρι αφού και αυτή ανήκει στην οικογένεια των Lamiaceae. Έχει τετράγωνο βλαστό όρθιο και λεπτό που φτάνει σε ύψος τα 20-40 cm. Τα φύλλα είναι αντίθετα, ωοειδή και ελαφρώς χνουδωτά. Τα άνθη είναι άσπρα ή μωβ και σχηματίζουν ακραίους συμπαγείς κορύμβους τα οποία ανθοφορούν τον Ιούνιο-Ιούλιο. Είναι φυτό αρωματικό και πολύ δημοφιλές στη μαγειρική. Χρησιμοποιείται ευρέως στη φαρμακευτική. Οι εισπνοές με ρίγανη βοηθούν σε στήθια νοσήματα, το ρόφημα καταπραϋνει το βήχα, βοηθά σε πόνους ρευματισμών, σε εντερικές διαταραχές και πόνους της κοιλιάς. Φύεται στα νησιά Γιούρα, Κυρά Παναγιά και Αλόννησο.

Γ. Σπάνια και προστατευόμενα φυτά

Στην περιοχή των Σποράδων υπάρχουν πολλά σπάνια ενδημικά και μερικά αποκλειστικά ενδημικά είδη φυτών. Η παρουσία ορισμένων φυτών στα νησιά αυτά, εκτός από την ιδιαίτερη αξία όσον αφορά τη βιολογική ποικιλότητα, είναι πολύ σημαντική και για τη μελέτη της παλαιογεωγραφίας της περιοχής. Από όλα τα νησιά του Θαλάσσιου Πάρκου η Κυρά Παναγιά έχει την πιο πλούσια χλωριδική σύνθεση με περίπου 600 διαφορετικά είδη φυτών και ακολουθούν τα Γιούρα με 530 είδη και τα Σκάτζουρα με 420 είδη.

Ενδημικά

Ονομάζουμε ενδημικά τα είδη που έχουν μια μικρή και συγκεκριμένη εξάπλωση σε ολόκληρο τον πλανήτη. Στην περιοχή του Θαλάσσιου Πάρκου υπάρχουν αρκετά ενδημικά φυτικά είδη, ενώ περί τα δέκα είδη είναι αποκλειστικά ενδημικά δηλαδή δεν υπάρχουν πουθενά αλλού στον κόσμο παρά μόνο στις χερσαίες περιοχές του Θαλάσσιου Πάρκου.

- Τα είδη *Arenaria phitosiana* και *Dianthus desideratus* φύονται αποκλειστικά στα Γιούρα.
- Το είδος *Campanula sporadum* φύεται αποκλειστικά στα Σκάτζουρα.
- Το είδος *Fritilaria sporadum* φύεται αποκλειστικά στα Γιούρα και στην Κυρά Παναγιά.
- Το είδος *Aphanes minutiflora* φύεται αποκλειστικά στο Πιπέρι και στη Ψαθούρα.
- Το είδος *Galium reiseri* φύεται αποκλειστικά στα Γιούρα, στην Κυρά Παναγιά και στην Α-λόνησο.

Κρινάκι της θάλασσας (*Pancratium maritimum*)

Πρόκειται για πολυετή βολβόρριζη πλάντη που ανήκει στην οικογένεια των Amaryllidaceae. Φτάνει στο 1,5 m. Έχει μεγάλα, ταινιοειδή φύλλα που εμφανίζονται λίγο μετά την άνθιση. Κάνει μεγάλα, λευκά άνθη με μακρύ σωλήνα. Είναι εύοσμα και βγαίνουν πολλά μαζί στην κορυφή ενός ισχυρού βλαστού. Η περίοδος ανθοφορίας διαρκεί από τον Αύγουστο μέχρι το Σεπτέμβριο. Το συναντάμε στη Ψαθούρα και συγκεκριμένα στην παραλία Μανδράκι.

Καπουστίνος (*Consolida regalis*)

Πρόκειται για αρκετά ανθεκτικό φυτό. Ανήκει στην οικογένεια Ranunculaceae. Τα λουλούδια του εμφανίζονται από τον Ιούνιο μέχρι τον Ιούλιο και οι σπόροι ωριμάζουν από τον Αύγουστο μέχρι το Σεπτέμβριο. Τα λουλούδια είναι ερμαφρόδιτα και επικονιάζονται από μέλισσες και Λεπιδόπτερα. Βοηθά την προσέλκυση της άγριας πανίδας, έχει μεγάλο εύρος αντοχής στη σκίαση και μπορεί να αντέξει στην ξηρασία. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Κυκλάμινο (*Cyclamen graecum*)

Είναι πτόα κονδυλόριζη. Ανήκει στην οικογένεια Myrsinaceae. Χαρακτηριστικό του φυτού αυτού είναι ότι πρώτα εμφανίζονται τα άνθη και μετά τα φύλλα. Τα φύλλα του είναι όλα παράρριζα (κοντά στη ρίζα) και μακρόμισχα. Τα άνθη του είναι επίσης παράρριζα πάνω σε μακρύ ποδίσκο, ρόδινου χρώματος, ελαφρώς εύοσμα, με κάλυκα πενταμερή και στεφάνη συμπέταλη με πέντε λοβούς. Η ρίζα του χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Φριτιλάρια (*Fritillaria sporadum*)

Το είδος αυτό είναι ενδημικό της περιοχής των Σποράδων. Στο Θαλάσσιο Πάρκο έχει καταγραφεί στα Γιούρα και στην Κυρά Παναγιά, όπου και σχηματίζει μικρούς διάσπαρτους πληθυσμούς. Ανήκει στην οικογένεια Liliaceae. Τα φύλλα του φυτού είναι γυαλιστερά και πράσινα. Το άνθος έχει πέταλα σχεδόν μαύρα ή δίχρωμα, το σχήμα του είναι καμπανουλοειδές και έχει τρισχιδή στόλο. Φύεται σε βραχώδεις ασβεστολιθικές περιοχές με φρύγανα ή σε διάκενα πουρναριών.

Λυχναράκι (*Arisarum vulgare*)

Είναι πολυετής πτόα, ύψους 20-40 cm, χωρίς υπέργειο βλαστό. Ανήκει στην οικογένεια Araceae. Φυτρώνει σε πολλές θέσεις του Θαλάσσιου Πάρκου και σε μέρη σκιερά και υγρά. Τα φύλλα του είναι μεγάλα, ωοειδή, καρδιοειδή με δύο «αυτιά» δεξιά και αριστερά και είναι γυαλιστερά. Στη φαρμακευτική χρησιμοποιείται σαν σκόνη κατά της αρθρίτιδας και των ρευματισμών αλλά πάντα με ιατρική οδηγία. Φύεται σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Δ. Ερπετά

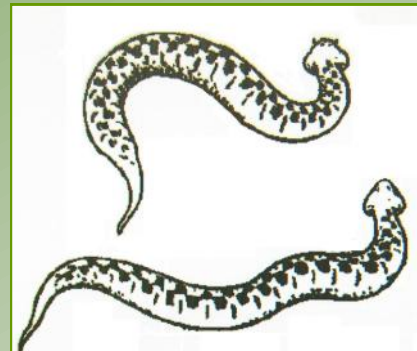
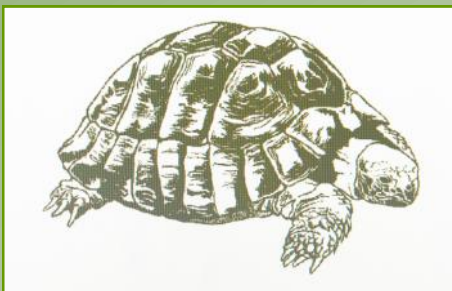
Οι πρόγονοι των σημερινών ερπετών κατάφεραν να εποικίσουν τη στεριά πριν από περίπου 300 εκατομμύρια χρόνια. Η εποίκιση της ξηράς ήταν εφικτή χάρη στην παρουσία τριών κυρίως χαρακτηριστικών που είναι η παχιά και αδιάβροχη επιδερμίδα, η ανάπτυξη ενός ισχυρού σκελετού ικανού να επιτρέπει τη μετακίνηση στην ξηρά και η δημιουργία ενός διαφορετικού τύπου αυγού, στο οποίο εμφανίζεται μια μεμβράνη (το άμνιο), που περιβάλλει το έμβρυο και το προστατεύει από την αφυδάτωση.

Στα ερπετά ανήκουν οι χελώνες, οι σαύρες, τα φίδια, οι κροκόδειλοι και φυσικά οι δεινόσαυροι που σήμερα έχουν εξαφανιστεί.

Τα περισσότερα ερπετά φέρουν τέσσερα άκρα. Όμως, σε ορισμένες σαύρες, όπως και στα φίδια τα άκρα είναι υποπλασμένα ή έχουν εκλείψει.

Πολλά είδη των ερπετών κινδυνεύουν με αφανισμό. Η μεγαλύτερη απειλή για τα ερπετά είναι η εξαφάνιση των φυσικών ενδιαιτημάτων τους, σε συνδυασμό με τις κλιματικές μεταβολές, τη ρύπανση και την παρουσία χωροκατακτητικών ειδών.

Τα ερπετά έχουν προσαρμοστεί σε διαφορετικά οικοσυστήματα και ζουν σχεδόν σε όλα τα ενδιαιτήματα του χερσαίου και του υδάτινου περιβάλλοντος εκτός από τους πόλους.

Ανήκουν στα ζώα εκείνα που δεν μπορούν να διατηρήσουν σταθερή τη θερμοκρασία του σώματός τους όπως συμβαίνει με τα πτηνά και τα θηλαστικά.

Στα χερσαία τμήματα του Θαλάσσιου Πάρκου έχουν καταγραφεί συνολικά 13 είδη ερπετών.

Κρασπεδοχελώνα (Testudo marginata)

Η κρασπεδωτή χελώνα είναι η μεγαλύτερη χερσαία χελώνα της Ευρώπης και απαντάται μόνο στην Ελλάδα και στη Νότια Αλβανία. Επίσης, ένας μικρός πληθυσμός έχει εισαχθεί στη Σαρδηνία. Το καβούκι της μπορεί να ξεπεράσει τα 35 cm σε μήκος, είναι μακρόστενο και έχει χρώμα έντονα σκούρο, κάποιες φορές μαύρο. Οι περιφερειακές πλάκες στην πίσω πλευρά του σώματος είναι προτεταμένες προς τα έξω και αποτελούν χαρακτηριστικό γνώρισμα για την αναγνώριση του είδους. Το βάρος της είναι περίπου 12 kg. Απαντάται σε όλο το χερσαίο τμήμα του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Ελληνική χελώνα (Testudo graeca)

Το καβούκι της ελληνικής χελώνας μπορεί να φτάσει τα 30 cm σε μήκος, έχει οβάλ σχήμα και έχει χρώμα κίτρινο-καφέ με διάσπαρτες σκουρόχρωμες βούλες, οι οποίες μερικές φορές καλύπτουν όλο το καβούκι. Το πλάστρον είναι κίτρινο καφέ και φέρει μεγάλες μαύρες, ακανόνιστου σχήματος κηλίδες. Οι κηλίδες μερικές φορές καλύπτουν ολόκληρη την επιφάνεια του πλάστρου. Το θηλυκό άτομο, τον Ιούνιο γεννά 4-14 λευκά ελλειψοειδή αυγά. Τα αυγά εκκολάπτονται από Αύγουστο ως Σεπτέμβριο και το μήκος του καβουκιού των νεαρών είναι περίπου 4 cm. Έχει καταγραφεί η παρουσία της στην Αλόνησο.

Αιγαιόσαυρα (Podarcis erhardii)

Συναντάται μόνο στη Βαλκανική χερσόνησο. Το μήκος του κεφαλοκορμού είναι περίπου 7 cm, ενώ η ουρά της είναι δύο φορές μακρύτερη σε σχέση με το σώμα της. Το κεφάλι είναι μάλλον πλατύ. Τα χρωματικά πρότυπα του δέρματος διαφέρουν ανάλογα με την περιοχή, το φύλο, την εποχή και την ηλικία. Το βασικό χρώμα στη ράχη είναι γκρίζο ή καφετί, με πολλά σκουρότερα στίγματα. Δυο στενές ραχιαίο-πλευρικές λωρίδες σχηματίζονται συχνά στα θηλυκά άτομα. Η κοιλιά έχει χρώμα πορτοκαλί ως κεραμιδί, χωρίς στίγματα. Η Αιγαιόσαυρα ζει σε ξηρές, βραχώδεις περιοχές, με αραιή και χαμηλή βλάστηση. Τρέφεται με αρθρόποδα. Συχνά έχει παρατηρηθεί σε περιοχές που φωλιάζει ο Μαυροπετρίτης και εκμεταλλεύεται την τροφή που βρίσκει κοντά στις φωλιές του.

Σποραδόσαυρα (Podarcis gaigeae)

Είναι ενδημικό είδος σαύρας, που συναντάται μόνο στη Σκύρο, στα νησάκια γύρω από αυτή και στο Πιπέρι. Η επιστημονική ονομασία του είδους σχετίζεται με το επώνυμο της διάσημης ερπετολόγου Helen Gaige (1886-1976). Το μήκος του κεφαλοκορμού φτάνει στα 6 cm και το συνολικό μήκος στα 15 cm. Το χρώμα της ράχης των αρσενικών ατόμων είναι ανοιχτό πράσινο με σκουρόχρωμα στίγματα που συνήθως σχηματίζουν ραχιαίο-πλευρικές λωρίδες. Τα θηλυκά άτομα έχουν στη ράχη ομοιόμορφο πρασινοκαφέ χρώμα. Ζει σε θαμνώδεις περιοχές με ανοίγματα, σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις και σε

Αβλέφαρος (Ablepharus kitaibelii)

Ο αβλέφαρος είναι μια μικρή ευκίνητη σαύρα που το μήκος του κεφαλοκορμού του δεν ξεπερνά τα 12 cm. Έχει μικρά υποπλασμένα πόδια. Το σώμα του είναι γυαλιστερό, ισοπαχές, κυλινδρικό και καταλήγει σε μακριά ουρά. Τα μάτια του καλύπτονται από διαφανείς φολίδες και έτσι φαίνεται ότι τα βλέφαρα απουσιάζουν. Σε αυτό το χαρακτηριστικό οφείλεται και η ονομασία του είδους. Ζει σε ξηρές περιοχές με χαμηλό υψόμετρο και ποώδη βλάστηση, σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις και σε λιβάδια. Τρέφεται με αράχνες και εδαφόβια έντομα.

Μολυντήρι (Hemidactylus turcicus)

Το μολυντήρι είναι μια λεπτοκαμωμένη σαύρα και έχει πολλά φυμάτια στην επιφάνεια του σώματος του. Το μήκος του κεφαλοκορμού του μπορεί να φτάνει στα 10 cm. Στη ράχη έχει χρώμα υποκίτρινο. Η κοιλιά έχει απαλό λευκό χρώμα και είναι διάφανη. Τρέφεται με κουνούπια, μύγες, μυρμήγκια και άλλα αρθρόποδα. Έχει στα δάχτυλά του «βεντούζες» που του επιτρέπουν να προσκολλάται αποτελεσματικά σε όλες τις επιφάνειες. Όταν κινδυνεύει ρίχνει την ουρά του και απομακρύνεται. Αυτή η πρακτική αποτελεί έναν πολύ χρήσιμο αμυντικό μηχανισμό για να ξεγελάει τους θηρευτές. Ζει σε υγρές, πετρώδεις περιοχές με θαμνώδη βλάστηση και συναντάται συχνά σε κατοικημένες περιοχές.

Λαφίτης (*Elaphe quatuorlineata*)

Είναι ένα από τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά φίδια και το μήκος του σώματός του μπορεί να φτάσει στα 2 m. Το χρώμα του είναι γκριζο ή καφετί και έχει δύο χαρακτηριστικές σκουρόχρωμες ταινίες σε κάθε πλευρά. Στην κοιλιακή περιοχή έχει εκρού-ζαχαρί χρώμα. Ζει σε ξηρές θαμνώδεις και βραχώδεις περιοχές, αν και προτιμά υγρές περιοχές που καλύπτονται από βλάστηση. Επίσης, συχνά συναντάται και σε κατοικημένες περιοχές. Τρέφεται με τρωκτικά, σαύρες, αμφίβια, τα οποία σκοτώνει με σύσφιξη.

Σπιτόφιδο (*Zamenis situlus*)

Είναι αναμφίβολα το πιο εντυπωσιακό ευρωπαϊκό φίδι. Είναι εντελώς άκακο για τον άνθρωπο. Το μήκος του σώματός του μπορεί να φθάσει στα 1,2 m. Έχει χρώμα γκριζο ή κιτρινωπό και φέρει έντονες καφεκόκκινες ως κοκκινωπές βούλες κατά μήκος της ράχης. Στο κεφάλι φέρει ένα ιδιαίτερο χρωματικό σχηματισμό που μοιάζει με ανάποδο Υ. Ζει σε υγρές περιοχές και σε όχθες ποταμών. Συχνά βρίσκει καταφύγιο σε παλιά σπίτια, αποθήκες και στάβλους. Τρέφεται με μικρά τρωκτικά, σαύρες και έντομα.

Οχιά (*Vipera ammodytes*)

Είναι το μοναδικό δηλητηριώδες φίδι που συναντάται στην περιοχή του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ. Ζει σε ηλιόλουστες, θαμνώδεις ή βραχώδεις περιοχές, αραιά δάση, ποολίβαδα και αμμοθίνες. Είναι ένα φίδι μικρού μεγέθους και σπάνια φτάνει σε μήκος στα 90 cm. Το κεφάλι της είναι τριγωνικό και στην άκρη του ρύγχους σχηματίζεται μια απόφυση που μοιάζει με κέρατο και αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα για την αναγνώριση του είδους. Η ράχη έχει χρώμα μπεζ, καφέ. Τα σκουρότερου χρώματος ρομβοειδή σχέδια που σχηματίζουν «ζικ-ζακ» κατά μήκος της ράχης είναι επίσης χαρακτηριστικό γνώρισμα. Η γραμμή αυτή έχει σκουρότερο χρώμα σε σχέση με το χρώμα που έχει η ράχη. Τρέφεται με μικρά τρωκτικά, πουλιά, αυγά, κ.λπ.

Ε. Θαλασσοπούλια

Τα θαλασσοπούλια είναι πτηνά που ζουν το μεγαλύτερο διάστημα της ζωής τους, στη θάλασσα. Κατά τη διάρκεια της αναπαραγωγικής περιόδου, φωλιάζουν σε παράκτιους γκρεμούς ή σε εύκολα προσβάσιμες βραχονησίδες που δεν κατοικούνται, σχηματίζοντας αποικίες. Ορισμένοι κάτοικοι των βραχονησίδων που διαβιούν στο θαλάσσιο πάρκο περιγράφονται παρακάτω.

Οι βραχονησίδες και τα ακατοίκητα νησάκια αποτελούν ιδιαίτερα ευαίσθητα ενδιαίτηματα και η παραμονή μας μπορεί να προκαλέσει ενόχληση στους κατοίκους τους.

Για να παρατηρήσουμε τα θαλασσοπούλια όπως ο μύχος και τα είδη που φωλιάζουν στα απότομα βράχια των ακτών πρέπει να ταξιδεύουμε με κάποιο πλωτό μέσο.

Αρτέμης (*Calonectris diomedea*)

Ο αρτέμης έχει πολύ αεροδυναμικό σχήμα με μακριές στενές φτερούγες και μήκος περί τα 46 cm. Έχει καφέ χρωματισμό στο πάνω μέρος και λευκό από κάτω με λεπτό μαύρο ράμφος. Είναι αποδημητικό και έρχεται στη Μεσόγειο το Μάρτιο όπου παραμένει μέχρι τον Οκτώβριο. Στο Θαλάσσιο Πάρκο ο Αρτέμης φωλιάζει στις νησίδες και στις απόκρημνες βραχώδεις ακτές και τρέφεται με ψάρια και καλαμάρια. Γεννά ένα αυγό στα τέλη Μαΐου μέσα σε στοές, που συνήθως είναι κάτω από βράχους ή θάμνους και το κλωσσάει μέχρι τον Ιούλιο.

Θαλασσοκόρακας (*Phalacrocorax aristotelis*)

Ο θαλασσοκόρακας μοιάζει αρκετά με τον κοινό κορμοράνο αλλά είναι μικρότερος, λεπτότερος και με μικρότερο κεφάλι. Κατά την περίοδο της αναπαραγωγής αποκτά μεταλλικές ανταύγειες και ένα μικρό λοφίο. Έχει μήκος περί τα 75 cm, κοντό λαιμό και λεπτοκαμωμένο ράμφος, ενώ αρέσκεται στο να πετά κοντά στο νερό με γρήγορα φτεροκοπήματα. Φωλιάζει μόνος ή σε χαλαρές αποικίες σε βραχώδεις ακτές και τρέφεται αποκλειστικά με ψάρια. Γεννά τον Απρίλιο 3-4 αυγά τα οποία επωάζονται από τους δύο γονείς επί 30 ημέρες και τα μικρά πετούν μετά από 53 ημέρες. Δε σχηματίζει μεγάλα κοπάδια και μένει όλο το χρόνο στην ίδια περιοχή χωρίς να μεταναστεύει. Εντοπίζεται σε όλα τα νησιά και βραχονησίδες του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Αιγαιόγλαρος (*Larus audouinii*)

Ο αιγαιόγλαρος είναι ιδιαίτερα προστατευόμενο είδος με πολύ περιορισμένη παγκόσμια εξάπλωση. Μοιάζει πολύ με τον ασημόγλαρο (*Larus cachinans*) και διαφέρει από αυτόν στο ότι έχει κόκκινο – κοραλλί ράμφος και γκριζοπράσινα πόδια, ενώ στο πέταγμα είναι ελαφρύς και ευκίνητος σε αντίθεση με τον πιο βαρύ ασημόγλαρο. Τρέφεται κυρίως με αφρόψαρα τα οποία πιάνει πετώντας αργά και χαμηλά πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Δεν παρατηρείται σε σκουπιδότοπους, όπως ο ασημόγλαρος και περνά πολλές ώρες στα ανοιχτά της θάλασσας. Σπάνια βγαίνει στη στεριά και μόνο κατά την περίοδο του ζευγαρώματος, όπου αποτραβιέται σε ακατοίκητες βραχονησίδες. Γεννά 2-3 αυγά που κλωσούν και οι δύο γονείς επί 28-29 ημέρες, ενώ οι νεοσσοί μπορούν να πετάξουν μετά από 35-40 ημέρες.

Μύχος (*Puffinus yelkouan*)

Ο μύχος θυμίζει έντονα σε εμφάνιση τον αρτέμη αλλά είναι μικρότερος, με λιγότερο αεροδυναμικό σχήμα, πολύ πιο σκούρος από πάνω και με πιο λεπτό και μαύρο ράμφος. Φωλιάζει στις νησίδες κυρίως της Α Ζώνης του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ. στις αρχές του χειμώνα και επισκέπτεται τις φωλιές πάντα το βράδυ. Γεννά ένα αυγό τον Απρίλιο ή Μάιο που το κλωσσουν και οι δυο γονείς εναλλάξ κάθε έξι μέρες για χρονικό διάστημα 54 ημερών. Με το τέλος της αναπαραγωγικής περιόδου χιλιάδες μύχοι εγκαταλείπουν το Αιγαίο και περνούν τα Δαρδανέλια και το Βόσπορο για να μπουν στη Μαύρη Θάλασσα.

ΣΤ. Αρπακτικά πτηνά

Αρπακτικά ονομάζουμε τα είδη των πουλιών που είναι σαρκοφάγα, έχουν γαμψό ράμφος και δυνατά πόδια με τα οποία πιάνουν τη λείας τους. Συνήθως παρατηρούμε τα αρπακτικά να πετούν ψηλά στον ουρανό.

Ο προσδιορισμός των ειδών χρειάζεται αρκετή εμπειρία, ενώ ακόμη και ειδικοί παρατηρητές μπορεί να εξαπατηθούν. Τα πουλιά αυτά έχουν παρόμοια σιλουέτα και επειδή συνήθως πετάνε σε μεγάλη απόσταση από τους παρατηρητές, είναι εύκολο να κάνουμε λάθος παρατήρηση όσον αφορά τα χρώματα των ειδών. Στη δημιουργία μιας οπτικής απάτης συμβάλλουν και τα χρώματα του ουρανού.

Το τηλεσκόπιο ή κατάλληλα κυάλια είναι απαραίτητα για να προσδιορισθούν τα είδη των αρπακτικών πτηνών.

Γκιώνης (*Otus scops*)

Ο γκιώνης είναι μικρό αρπακτικό πτηνό με μέγεθος περίπου 20 cm. Είναι λίγο μικρότερος από την Κουκουβάγια (*Athene noctua*), με λεπτότερο σχήμα, μακρύτερη ουρά, ενώ στα πόδια δεν έχει φτερά. Το πτέρωμά του είναι ανοιχτόχρωμο γεμάτο με στίγματα και γραμμώσεις γκριζοκαφέ χρώματος. Πάνω από τα αυτιά του υπάρχουν δεξιά και αριστερά μικρές τούφες τις οποίες ανασηκώνει σε περιπτώσεις φόβου, θυμού. Είναι νυχτόβιος, δηλαδή βγαίνει τη νύχτα για κυνήγι. Τρέφεται με έντομα, μικρά ποντίκια και μικρά φίδια. Φωλιάζει σε κοιλότητες δέντρων, εγκαταλειμμένες φωλιές άλλων πτηνών και κουφάλες δέντρων. Φωλιάζει σε τρύπες και κοιλότητες δένδρων και αναπαράγεται σε ανοιχτά δάση, κατοικημένες περιοχές, κήπους και πάρκα.

Σπιζαετός (*Hieraetus fasciatus*)

Ο σπιζαετός είναι μέτριου μεγέθους και έχει μήκος σώματος 75 cm. Το άνοιγμα των φτερών φτάνει περίπου στα 1,65 m. Το ενήλικο ξεχωρίζει εύκολα όταν πετάει γιατί είναι ανοιχτόχρωμο στην κοιλιακή επιφάνεια και φέρει σκοτεινόχρωμες στενές και μακριές φτερούγες. Ζει σε ανοιχτές ορεινές περιοχές αλλά όχι σε μεγάλα υψόμετρα και φωλιάζει σε βράχους ή σπανιότερα σε δέντρα. Γεννά σε ηλικία 3-4 ετών, το Μάρτιο-Απρίλιο, από 1-2 αυγά. Στην επώαση των αυγών βοηθούν και οι δυο γονείς. Τρέφεται με κουνέλια, πτηνά, τρωκτικά καθώς και με σαύρες, αλλά δεν προξενεί ζημιές στους πληθυσμούς των ειδών με τα οποία τρέφεται γιατί συλλαμβάνει τα πιο αδύναμα και άρρωστα άτομα, εξυγιαίνοντας έτσι τον πληθυσμό τους. Στο Θαλάσσιο Πάρκο έχουν εντοπιστεί 2-3 ζευγάρια.

Μαυροπετρίτης (*Falco eleonora*)

Ο μαυροπετρίτης μεταναστεύει, κατά τη θερινή περίοδο, από την Αφρική προς τις χώρες της μεσογειακής λεκάνης. Στην Ελλάδα συναντάται από τα τέλη Απριλίου ως τα τέλη Οκτωβρίου. Έχει λεπτό σχετικά σώμα, σε σύγκριση με τα άλλα αρπακτικά είδη πουλιών, το μήκος του οποίου φτάνει τα 40 cm. Οι φτερούγες του είναι σχετικά στενές και έχουν άνοιγμα περίπου 90 cm. Έχει την πιο μακριά ουρά από όλα τα γεράκια. Διακρίνεται από το λευκό πηγούνι και μάγουλο και το κανελί στήθος που διατρέχεται από μαύρες επιμήκεις ραβδώσεις. Σχηματίζει αποικίες κατά την αναπαραγωγική περίοδο που ξεκινά στα τέλη Ιουλίου. Στην περιοχή του Πάρκου σχηματίζει αποικίες

σε απόκρημνους γκρεμούς, ανάμεσα στην αραιή βλάστηση των απόμερων βραχονησίδων και νησιών. Το θηλυκό αναποθέτει 1-3 αυγά και οι νεοσσοί εγκαταλείπουν τη φωλιά μετά από 1,5 μήνα. Τρέφεται κυρίως με έντομα και μικρά πουλιά που πιάνει στον αέρα.

Ζ. Θηλαστικά

Στην Κλάση των Θηλαστικών ταξινομούνται εκείνα τα ζώα που έχουν την ικανότητα να ρυθμίζουν τη θερμοκρασία του σώματος ανεξάρτητα από εκείνη του περιβάλλοντος και να τρέφουν τα νεογνά τους με γάλα. Το γάλα παράγεται από ειδικούς αδένες που έχουν τα θηλυκά άτομα και ονομάζονται γαλακτογόνοι αδένες.

Στην κλάση αυτή ανήκουν τα πιο εξελιγμένα ζώα του Ζωικού Βασιλείου, καθώς έχουν ανεπτυγμένο νευρικό σύστημα, και ανεπτυγμένο εγκέφαλο. Ο θηλασμός των νεογνών χαρακτηρίζει τα ζώα αυτά και η επωνομασία Θηλαστικά ήρθε κατ' αντιστοιχία της αγγλικής λέξης *mammal* που προέρχεται από τη λατινική λέξη *mamma* = μαστός, την οποία πρώτος χρησιμοποίησε ο διάσημος βοτανολόγος Λινναίος.

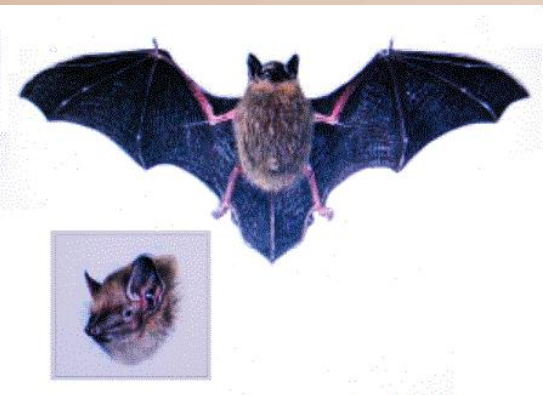
Αίγαγρος των Γιούρων (*Capra aegagrus var. dorkas*)

Ο αίγαγρος ζει απομονωμένος στα Γιούρα. Το μήκος του σώματός του φτάνει στα 1,6 m και το ύψος του στο ένα μέτρο. Η ουρά είναι περίπου 15 cm. Το μέγιστο βάρος του αρσενικού φτάνει στα 60 kg ενώ του θηλυκού τα 40 kg. Έχει δυνατά πόδια και μπορεί να μετακινείται με ευκολία. Γενικά, εμφανίζει καφετί χρωματισμό και το τρίχωμά του κατά μήκος της ράχης είναι μεγαλύτερο με μαύρες απολήξεις. Τα κέρατά του κατευθύνονται προς τα πίσω και οι άκρες τους είναι αποκλίνουσες, σε αντίθεση με τον Κρητικό Αίγαγρο. Η αναπαραγωγή του λαμβάνει χώρα Οκτώβριο με Νοέμβριο και αφού κυοφορήσει για 5-6 μήνες, γεννά 1-2 μικρά. Ζει περίπου 12-15 χρόνια.

Σκαντζόχοιρος (*Erinaceus concolor*)

Χαρακτηριστικό γνώρισμα του σκαντζόχοιρου είναι οι ραχιαίες βελόνες και η ικανότητα να μετατρέπεται σε «μπάλα» όταν νιώθει ότι απειλείται. Το μήκος του σώματος του είναι περίπου 40 cm. Οι βελόνες του έχουν μήκος 2,5 cm και διάμετρο 0,4 cm. Το χρώμα του είναι γκρι ή καφέ και η κοιλιά, το κεφάλι και τα πόδια καλύπτονται από καφετί σκληρό τρίχωμα. Το κεφάλι του είναι μικρό και έχει μυτερό ρύγχος. Έχει μικρή και δυσδιάκριτη ουρά. Είναι ζώο μοναχικό, νυχτόβιο και φτιάχνει τη φωλιά του συνήθως υπόγεια. Η τροφή του αποτελείται από έντομα, σκουλήκια, γυμνοσάλιαγκες, αβγά πουλιών, σπόρους και καρπούς. Ζει σε αραιά δάση και σε περιοχές με χαμηλή βλάστηση όπου μπορεί και κρύβεται κάτω από σωρούς φύλ-

Νανονυχτερίδα (*Pipistrellus pipistrellus*)

Οι νανονυχτερίδες σχηματίζουν αποικίες καθ'όλη τη διάρκεια του έτους. Κουρνιάζουν σε δέντρα, εγκαταλελειμμένα κτίρια, σε σπηλιές και σε σχισμές βράχων. Όπως όλα τα είδη των νυχτερίδων αρχίζουν να δραστηριοποιούνται με τη δύση του ήλιου και τότε πετούν για να βρουν τροφή. Ανήκουν στα εντομοφάγα ζώα και τρέφονται κυρίως με κουνούπια και τερμίτες. Κατά τη διάρκεια της ημέρας μειώνουν το μεταβολισμό τους και βρίσκονται σε ένα είδος νάρκης που ονομάζεται «λήθαργος της ημέρας». Το σώμα τους είναι λεπτό και έχουν μικρά πόδια και ουρά. Τα αυτιά τους, είναι, επίσης μικρά σε σχέση με άλλα είδη Χειροπτέρων. Το είδος διαβιεί σε όλα τα νησιά του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ.

Αγριοκούνελο (*Oryctolagus cuniculus*)

Το αγριοκούνελο μοιάζει με το λαγό. Το μήκος του σώματός του είναι περίπου 40 cm και το βάρος περίπου 2,5 kg. Έχει μεγάλα αυτιά και μεγάλα μάτια. Τα πιασινά του πόδια είναι μεγαλύτερα από τα μπροστινά. Το τρίχωμά του είναι κοντό και πυκνό, έχει χρώμα γκριζοκαστανό στη ράχη και γίνεται ανοιχτόχρωμο στα πλάγια. Η κοιλιά του είναι λευκωπή. Εξαιτίας της μεγάλης διάρκειας της αναπαραγωγικής περιόδου και της πολλαπλασιαστικής του ικανότητας, μπορεί να προκαλέσει σοβαρά προβλήματα στη βλάστηση.

Είχε εισαχθεί παλαιότερα από κυνηγούς στα χερσαία μέρη του Πάρκου και ελάχιστα άτομα υπάρχουν ακόμη σε κάποια νησιά. Προτιμά περιοχές με ποώδη ή θαμνώδη βλάστηση.

ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ
ΠΑΡΚΟΥ ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ
ΒΟΡΕΙΩΝ ΣΠΟΡΑΔΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

Γραφείο Αλοννήσου: Τηλ.: +30 24240 66378/66419 Fax: +30 24240 66376
e-mail: info@alonissos-park.gr

Γραφείο Βόλου: Τηλ.: +30 24210 77172 Fax: +30 24210 77172
web: <http://www.alonissos-park.gr>